

»Nema čuda«, reče financ naučno. »Čitam jednu knjigu baš o najvećem čudu na svijetu, pa tu vidiš: sve je to prirodno, po nauci. A teška knjiga, bogamu, da poludiš, ima u njoj, ako ćeš, i hiljadu stranica.«

»A ja ti opet volim nešto, šest-pet, gdje ima borbe, kad hvataju lopove tamo u Parizu. Zato si ti i oči pokvario. Der, bogati, da ga pogledam kroz naočale: maše li on onom rukom?«

»Nije to za tvoje oči.« Financ nevoljno skine očale, kao da posuđuje igračku. »Pazi da ih ne slomiš! Nasloni samo na nos, ne trebaš za uši.«

Žandar prinese stakla očima i odjednom žestoko stresе glavom, kao da je gucnuo ljutu.

»Nosi tog đavola, sve mi se muti, šest-pet, k'o da sam pijan! E, jesu to neke budale izmislile! Da čovjeku pomute pamet... Uzmi, evo, te intelektualce: sve ti to nešto duplo vidi. A bagra najgora!«

»E, nisu svi, ima i među njima ljudi. Koliko samo knjige pišu, a sve napamet...«

»Bagra je to svejedno, velim ti ja. Stalo njemu za narod, k'o meni za tvoju pokojnu strinu. Jest, knjige. A što ima u njima? — šest-pet — laži! Samo da vara i buni mirni narod. Jest, napisat će on u svoju knjigu da sam ja pas, a ti pseto, eto ti! Odmah će on tebe šest-pet čim vidi da si narodni čovjek!«

»A što bi mene? Ja samo pazim da se ne nanosi šteta državnom monopolu, da se poštuju propisi...«

»A ja? Ja zar ne pazim propise i zakone, pa svejedno. Jok! neće on toga! Neće on propisa ni zakona, neće on monopola, ni države, ni kralja, ni mene, ni tebe! Hajde, još taj monopol, šest-pet, više-manje. Narod se nešto pomogne, sirotinja. Ali on kralja!...«

»A-ja, brate, nije baš tako! Što ti je kralj bez finansija?«

Žandar pogleda financa podozrivo: što on to tu... iza naočala? On kao da...

»Pa tu ti kao nešto šest-pet?...«

»Ne, ne, hajde, reci: što je kralj bez finansija?«

»Pa oružana sila je tu...« reče žandar neodlučno i tiho kao da odaje državnu tajnu. Zatim se obazre na jednu i drugu stranu ulice, i gore po prozorima, uz put i svetog Nikolu opali nepovjerljivim pogledom, pa dodá šapćući: »A vidi ti onoga tamo što je načulio ušesa: kako se mi, kobajagi, svađamo! Taj isto nekakve knjige pravi. Ruga se, veli komandir, nekim tu uglednim ljudima, a meni opet veli brico da je i komandira prikazao. Eh, samo da u mene dirne! Vidio bi on ondje gore šezdeset svetaca, ne jednoga! pa gledne ipak krajem oka gore svetog Nikolu: nije li se starac što uvrijedio zbog tih svetaca?«

»Nego, znaš što? Hajde da sjednemo tamo pred kavanu na pivo«, učini žandar velikodušan pokret rukom, kojim skine financa s praga trafike. »Hajde, ja zovem!« vikne glasno da se čuje poziv po cijelom susjedstvu, a osobito u trafici.

»Eh, odoh ja«, reče financ u trafiku. »Do viđenja!«

»Do viđenja!« javiše se mati i kći jednoglasno, kao u drami.

»Eto, pazim ja ove dvije sirotice kao rođenu mater i sestru«, progovori financ kad su pošli. »A tu maločas prolazi neki tip s magarcem, a na magarcu nabijena vreća. Nisam zaguljen u službi, to je poznato, zato i ne napredujem, otkad sam još trebao da budem preglednik! Ali smješka mi se onaj ispod brka, a vidim mu na čiku u ustima da puši škiju. Stoj, velim. On stane i pljune čik u stranu. Daj čik, velim. On danne čik, razmotam: jasno — škija! Što je u vreći? pitam. Pogledaj, veli on. Ponovo pitam, opet on: pogledaj. Što da radim? Sakupilo se naroda, da pogledam, pa da se nasadim... Hja, smiješ se ti?« stane financ uvrijeđeno.

Žandar je hihotao; široke mu se hlače tresu od smijeha, a pištolj ga živahno bocka kažiprstom u prazan tur.

»I što? Hi, hi, hi, nasadio te, a? Znađu oni da nasade, ih!«

»Ma nije, ne dam se ja. Nego pitam po treći put, u ime zakona. A on će ti meni da zakon ne pita, nego sam gleda. Pa sad reci?«

»Jasno. Pravo veli. Što zakon ima da pita, šest-pet? Gleda naprosto rođenim očima. Jasno.«

»A da se obruka?« nesigurno upita financ.

»Tko? Zakon? Ne može da se obruka!« odgovori žandar sigurno. »Bruka se šeptrlja, a ne zakon. No a što ti onda?«

»Odakle ti, velim ja, ova škija što je pušiš? A bit će da je iz vreće, veli on i kesi mi se bezobrazno u lice. Znači, duhan je u vreći? pitam. Do polovice, veli, a ostalo je trava. A sve se smije đavo, vidim, hoće da me nasadi.«

»I nasadio se ti glavom u vreću, što?«

»Jok! Nisam ni zavirio. Marš, marš, podviknuh mu, da te ne vidim! Đavo da ga nosi! A ipak, sad me sve gricka: što je bilo u vreći?«

»Što? Duhan«, ispusti žandar kratko i sigurno kao zvuk u hlačama.

»Ma je l'?...«

»Jašta!«

To je bilo strašno. I nepopravljivo, što je najgore. Propušteno i promašeno zauvijek!

Stao financ nasred ulice kao ošinit i puše u palac od zaprepaštenja. Ma zar, bogamu...? To ti je kad si dobar, pa hajde, popuštaj, popuštaj, popuštaj, popuštaj...

I sve ponavlja financ u sebi tu riječ, a ne misli više na nju, nego mu se nos već smijulji od nove, sretne mogućnosti:

»Pa zar bi on govorio da je...?»
»Nego što da ti kaže? Da ti dušicu umiri: E, ne, gos'n potpregledniče, nije duhan u vreći. Kakav duhan, šest-pet! Gdje bih ja, pored tebe živa, duhan pronosio! Ih, što si psiholog, brate!«

Financ umalo što ne proplače. Ma kako se to dogodilo, tako šašavo? I huće zdvojno: hu, sve sam lažov i lopov!

»Dvapat treba da mu okreneš riječ«, nastavi žandar kao Sotona. »Dvapat, upamti. Ih, ne znam li ja to! Jednom tako, s rođakom Matom Vrdoljakom tjeram voz sijena. Što smo bili? šest-pet, jarc — dvanaestogodišnjaci, pa nam stric Jure i moj otac ubacili pod sijeno šest vreća »Trebinjca«, žutog k'o cekin. Pustili kljuse da vuče kako može, a mi se zavalili u sijeno, pa Mate uzeo pričati kako je vidio doktorovu ženu kroz prozor, голу golcatu, gdje se šiša pod pazusima... Kad odjednom — stoj! — financi. »Što to vozite, vi lopovi?« pita vođa patrole prijateljski i više, tako, zbog dužnosti. »Duhan«, ispalili Mate k'o iz puške, a meni sve namiguje, tobož kriomice, tako da financ to opazi. »Samo da te ne nahranim tim duhanom, magarče!« povikne financ i skupi obrve; uze nam strogo proučavati lica. »A ona 'vako digla ruku, veli Mate, pa — strc, strc — škarama striže...« Ja se valjam po sijenu od smijeha. Financ kao da se uvrijedio što se nismo uplašili, već tu izvodimo neke komedije, pa se izdiere na Matu: »Tko diže ruku, šest-pet, tko šiša?« Ne dopušta, kao da je i to neki kontraband. »A ovdje ja njemu pričam, veli Mate i nogom pokazuje na mene, kako se doktorova žena šišala pod pazuhom«. »Jest, pred tobom se šiša, magarčino!« srdi se vođa patrole, ali sa zanimanjem. A i ona dva druga financa zinula u Matu k'o da je siš'o s neba, pa priča o anđelima božjim. »Vidio sam«, veli Mate. »Popeo se na dud, pa gledao kroz prozor. A bila je gola k'o... šest-pet!« »Ih, vidi lopova, što laže!« »Ma oči mi iscurile...« kune se Mate i gazi me nogom u sijenu, a ja crkavam od smijeha. Financ čupka brk, krije smiješak, a ona dvojica i ne kriju, već razapeli sva ušesa ko jedra da im ne izmakne ni dašak Matine priče. »A mlada, što?« »Mlada, zgodna. Kosu natrag skupila, pa je svezala crvenom vrpcom. Ovako nadigla ruku, pa strc, strc, škarama...« »Šiša?« »Šiša.« »A ti, lopov, iz duda gledaš?« »A, gledam. Zato su oči tu da se gleda...« Financ se odjednom kao da ga je u brk satjerao. Ozbiljnim pogledom ošine patrolu, sjeti se službe. »Hajde, hajde«, dobaci nam nehajno i krene na čelu patrole. »A nećete nikako zaviriti pod sijeno?« odjednom će Mate. Poludio je, pomislih, s đavolom se igra. »Da pogledamo, gos'n potpregledniče?« upita onaj na lijevom kriku. »Ne budali!« otrese se potpreglednik. »A ti pripazi s duda«, dovikne Mati, »pa da pričaš drugi put.«

Kad smo pošli, upitam Matu: »Što se poigravaš s đavolom, šest-pet? Kad je poš'o, pusti ga nek ide.« »Ih, što si ti neki!...« veli Mate i gurne me natrag u sijeno k'o neku budalu. »Poš'o — to ništa ne znači: mog'o se on i vratiti. A 'vako, kad ga zovem, neće. A onda... služi to i za drugi put.«

To nisam shvatio: što mu služi za drugi put?

A drugi put sretnemo mi istoga potpreglednika na čelu patrole. I doista, ne pita on ništa što vozimo, već odmah, šest-pet, još izdaleka viče: »Hej, duduš (tako je sada zvao Matu, zbog duda), striže li, striže?« »Ne striže, viče Mate, nije joj još poraslo. Ali ima drugih stvari...« Patrola je začas bila kod nas. »A da ja tebi ipak zavirim malo u dušu, a?« govori vođa, a smješka se dobrohotno, k'o stric rođeni. »Zaviri, striče«, odgovori Mate bebozbravno, »znaš što je unutra. A da vidiš što je žut, davno takvog nisam vozio, ko šafran.« »Raspalit ću ja tebi šafran, šest-pet, po šiji!« ljuti se tobože potpreglednik. »Može i to za šalu«, veli Mate. »A kažeš, duduš«, spusti glas potpreglednik, »ima novih stvari?« »Ima«, odgovara spremno Mate, lopov, bog ga ne ubio. »Ima na primjer — masaža.« »A ti znaš što je masaža? Gdje si ti vidio masažu?« »Nisam vidio, nego... evo, on mi je rek'o«, i opet pokaže nogom na mene.

Nikad mi nije pričao o tome, nisam ni sam znao što je »masaža«, nego on ondje, lopov, ončas izmislio.

»Ti znaš što je masaža?« pita mene potpreglednik strogo, k'o vra Baldo kad nas je pitao iz katekizma. A priš'o sasvim kolima, pa se nalaktio na sijeno i uzgledao gore prema meni. »Znam, velim, a mislim u sebi, valjda neće pitati?« »Pa hajde reci kad znaš: što je masaža?« Đavo da te nosi! mislim. »To je, da kažemo...« baš k'o da odgovaram vra Baldi vjeronauk: ne znam, pa samo da mu ne pljunem odozgo u lice. A on počeo čeprkati po sijenu, k'o čeka da mu se kaže. Uzne mirio se i Mate: sad će turiti ruku... pa mi podvikne: »Pa što ne kažeš, šest-pet, kad znaš? To ti je 'vako, striče, k'o neko češanje na živo. K'o kad te svrbi...« »A što ju je svrbjelo?« »Pa znaš što, trbuh... i cice...« Mate ni da bi okom trenuo, a laže. Patrola »pušku k nozi« pa užija. »Lažeš!« poviče odjednom potpreglednik. »Nisi valjda, i to s duda mogao vidjeti?« »Jesam, striče, k'o što tebe gledam. Jedna grana samo što ne uđe u prozor, lišće gusto, a ja na njoj sjedim k'o tica i gledam...« »I jesi ti neka tica lopovska«, smije se potpreglednik. »Samo, pazi tico, da meni ne uletiš u krletku!« »Pripazit ću«, veli Mate ozbiljno. »A duhan, striče, ne bi ni pomirisao, a? A fin je, šest-pet, baš me vrijeđaš.« »Goni-te đavo!« ljuti se tobože potpreglednik i grabi kamenje na cesti, k'o da tjera psa od sebe.

»Eto vidiš«, veli mi Mate, kad je patrola ostala za nama, »opet je samo jednom okrenuo.«

Ne razumijem što je okrenuo, ali ne pitam, stid me priznati neznanje. No ne prođe ni deset dana, kad vozimo mi sijeno, Mate i ja, zna se. Ali, pazi, samo sijeno, i ispod sijena — sijeno! Ne ogleđavamo se mnogo: Što? sijeno voziš. Kad zaori glas izdaleka: »Hej, duduša, ima li masaže?« »Ima, imaaa«, viče Mate potpregledniku. »Ima i ono drugooo.« Začas je tu kod nas. »Veliš i ono ima? Hajde, pričaj.« »Ne mogu sada, nemam vremena. Da znaš, posjekli murvu, pa je sad sve drukčije... Dugo je za pričati«, odgovara Mate nekako na brzinu, a drži se važno: što mu tu ovaj zanovijeta? »Žuri nam se«, veli Mate. »Ha, žuri ti se?« zareži na njega potpreglednik osvetnički. »E, čekaj, meni se ne žuri. Reci ti meni malo, šest-pet, što to voziš?« Ne možeš ga prepoznati više: strog, služben. »Kao što se vidi, sijeno«, veli Mate. »Sijeno vozim.« »A ja opet ne vidim dobro«, veli potpreglednik, »nešto sam nagluh«, i namigne patroli. Začas smo bili opkoljeni. »Silazi!« naređuje potpreglednik. »Pa nećeš nam, valjda, striče, sada sijeno raskapati?« odgovori Mate k'o da će zaplakati. »Kakav sam ja tebi stric, šest-pet? Silazi kad ti velim!«

Sidismo. Mate me usput uštine za debelo meso, te umało ne vrisnuh od boli i zadovoljstva u isti mah.

Patrola navali na sijeno k'o izglednjela stoka; zavlaci ruke duboko, tura puške s bajonetama, bode, razgrće, a potpreglednik stoji kod konja i nadzire, smiješeci se podrugljivo.

Mi sjedismo ukraj ceste k'o dvije sirote, a Mate spustio glavu među koljena i, rek'o bi, plače.

»Rek'o ja tebi da paziš da mi ne naletiš, pa eto, naletio si!« likuje potpreglednik. »Da ti nisam rek'o hajde-de, šest-pet, ali rek'o sam ti! He, ptico, ptico ribolovna...«

»Gosn' potpreglednik«, pristupi mu finac i raportira: »Ništa.«

»Što?« drekne on.

»Ništa. Sijeno.«

»Pazi, činim te odgovornim...«

»Izvol'te pogledati sami: sijeno, pa sijeno.«

Potpreglednik se časkom zamisli gledajući niz cestu, kao da otud nešto očekuje, pa reče gotovo šapćući: »Ništa. Pokret.«

»I opet je samo jednom okrenuo, oglasi se Mate kad je patrola poodmakla. Ih, budale!«

Vraga, jednom okrenuo, mislim ja, a tu sve ispreturano i porazbacano k'o da je vihor proš'o. »Što jednom okrenuo?« dreknem bijesno na Matu.

»Sijeno«, veli Mate i gleda u mene k'o u budalu.

»Kako jednom, šest-pet, kad je najmanje deset puta, k'o krmak... Gledaj, sve je izrovao!«

»Ama, ne velim to, nego riječ, riječ! Shvaćaš li? Kažem li ja 'duhan', on okrene, pa mu ispadne 'sijeno'; kažem li 'sijeno', okrene i ispadne mu 'duhan', budali. A riječ treba dvaput da okreneš, vako: kažem li 'duhan', okreni jednom — 'sijeno', okreni drugi put — 'duhan'. Kažem li 'sijeno', okreni — 'duhan', opet okreni — 'sijeno'. Riječ treba dvaput da okreneš ako hoćeš saznati što je.«

— Tako sam ti ja od rođaka Mate naučio da divanim s ljudima. Laže naš čovo, laže, šest-pet! Toliko laže da više i ne laže, nego govori istinu kad laže. A ti mu, jasno, ne vjeruješ, jer znaš da laže, pa se nasadiš. Zato, uvijek mu dvaput okreni riječ, pa se nećeš prevariti, upamti. — No da sjednemo, baš sam ožednio. Ubi me ova vrućina.

Sjedoše pred kavanu na obali. Žandar je raskopčao ovratnik i brisao znoj. Financ se zagledao u more kao da je zaplovio mislima u tu zagonetnu, čudnu pučinu što se žarila na suncu, pa pokorno upita iz svoje zamišljenosti kao iz neke vreće:

— A što bi s Matom?

— Kako, što bi? — začudi se žandar otpuhujući pjenu s piva.

— Što bi kasnije s njim, u životu?...

— Aaa... Tako govori da te razumijem. Eno ga u Ljubuškom, već je preglednik, prestig'o te. A kupio kuću u Splitu pa je upis'o na punicu.

— Ma što? Kuću? — snebiva se finac. — Znači...

— Što »znači«, šest-pet? Znači da je imao sreće u službi. To znači! Kad ode u penziju, imat će se gdje skloniti. A lijepa kuća, bogamu, sâm sam je vidio; tik do »Ajdukova« igrališta, s prozora možeš gledati fudbal... Kaže: kad odem u penziju, neću se skidati s prozora.

Financ tužno uzdahne.

— Eh, treba znati — reče. — Daj mi znanje, kaže se, dat ću ti imanje.

Žandar pljućne kroza zube daleko u more — cik! Pljuje na tu mudrost.

— Kakvo znanje, šest-pet! Sreće treba imati, a znanje ti poklanjam.

Ogleda se žandar po starim kamenim kućama na obali, od kojih neke nazivaju »palačama«, jer čine čast našem mjestu, to jest svojim prozorima i balkonima daju mu dostojanstven i gospodski strpljiv izgled; susretne se s prezirnim mirom nijemih pročelja i smjerno zakopča ovratnik, propisno namjesti kapu: osjeti se čuvarom tog mira, zaštitnikom dostojanstva.

— Sve je sreća — uzme žandar zabrinuto meditirati. — Čovjek hoda kroz život k'o pijanac: ako ima sreće, prođe, ako nema, slomi vrat. To ti je sva mudrost.

Finac je šutio. Sanjario je o svojoj sreći. Mislio je na one dvije sirotice u trafici: imaju li one sreće? Spavaju u istom krevetu, šćućurene, stisnute jedna uz drugu, mole krunicu i tresu se od straha; boje se noćnih zvukova, pucketanja pokućstva, šumova vjetra, groma, miševa, mijaukanja mačaka, zavijanja pasa, mjesečine i mraka, svega se boje. Žive tako same, kao izopćene, kao dvije jadne gubavice; svijet ih ne voli, a nikome ništa nisu učinile. Ne vole ih zapravo zato što su jadne, što su same i nezaštićene, zato što se boje miševa i mačaka, mraka i mjesečine. Ne vole ih zbog kćerkinih naočala. Jest, jest, zbog naočala ih preziru, divljači, zbog kćerkine pameti.

Financ osjeti sreću zaštitnika, spasitelja, sreću Ben-Hura što je pronašao mamu i sestru, jadne gubavice...¹¹

— Ja sam kao Ben Kur za one dvije sirotice — reče naglas. — Ben Kur — ponovi ganuto, gotovo sa suzama.

— Gledao sam Ben-Kura u kinu bit će i deset-dvanaest godina — reče žandar hvalisavo. — Onda kino još nije govorilo...

— Kad je našo pustu kuću, pa zaspao pred njom, a one jadnice naišle i ne smiju ga taknuti, jer su gubave...

— A što ti tu šest-pet? ... Pa one tvoje nisu gubave!

— Ne kažem da jesu, ali svijet te može učiniti svakakvim. Što? Dok nisam ja tamo stupio, k'o da su bile gubave. Nitko da bi prestupio praga trafike; k'o da će ga kuga pomesti ako tamo kupi cigaru duhana, k'o da će mu se jezik isprištati ako lizne marku. A obje su k'o sveticice. Uh, što je svijet marval!

— Nemaju sreće, što ti ja velim — reče žandar upućeno, kao zvjezdoznanac. — Da golim turom sjedneš na žeravicu, kad nemaš sreće, što ti pomaže? Eno ti onoga gos'na šjor-Bepa: ondje tovari pred kućom, prede k'o mačak u zapečku i ni brige ga. Da mu se dolibiš s leđa, pa mu poklopiš oči rukama i upitaš »pogodi, tko sam?« rek'o bi: briga mene tko si! A ne znam da li bi i to rek'o. — Sretan čovjek, pa što mu možeš!

— Eh, jest — uzdahne financ.

— A uzmi opet onog božjeg bricu Bernarda — razmatra dalje žandar gotovo razdraženo. — Cijeli božji dan muštra onu britvu k'o regruta, pa što? Džaba mu, ne može da ukeba mušteriju, da ga... Baš k'o da je šugav.

— Trese mu se ruka — veli financ zabrinuto: — Zaradio u ratu bolest od žensketine.

¹¹ Ben Hur, glavno lice istoimenoga pustolovno-moralističkog romana Lewisa Wallacea. Nosi ulogu osvjetnika nepravde, doživljene u biblijskom duhu i povijesnom okviru prvoga stoljeća naše ere, kad propada judejska država, Krist propovijeda novu vjeru, a Rim još uvijek širi svoje carstvo. Spektakularna svojstva romana iskoristio je Cecil B. de Mille (1881-1959), slavni režiser epohe njegovoga filma, pri snimanju svoje filmske verzije Ben Hura.

— A što žensketine, šest-pet! Sreće nema! — otkreše žandar surovo. — Pa da je i od žensketine, zar je to sreća?

— Nije sreća, ali zna se od čega je — blago govori financ pa dodaje tužno: — A one dvije sirotice, zbog čega one? Zbog naočala. Baš je narod marval!

— A što bi bio marva — šest-pet! — žesti se žandar. — Narod k'o narod: ne voli da mu buljiš na ta božja stakla k'o doktor; hoće da mu gledaš u oči k'o čovjek.

Financ tužno spusti glavu. Eto, i on. U suhim ustima mučno je raspoređivao riječi, ali govorio je samo mislima i gledao u zemlju. Kome da se obratiš? Nema čovjeka da mu kaže gdje te boli. Došlo mu je da zaplače od ganuća. Zar su one ista krive? Kuća im je k'o crkvice, mala, čista, uredna, sva miriše k'o blagdan. Nigdje jedne mrvice, jedne prašnice, hoda se po prostirkama od vreća s izvezenim crvenim cvjetovima ili opet napravljenim od sitnih raznobojnih krpica, te ti se čini da hodaš po jesenjem lišću... U kredencu tanjurići, šalice, čašice, čudne neke stvarčice od srebra, a sve k'o da je juče kupljeno, sja iza stakla i sitno zacinka kad se onuda prođe, k'o da se i samo boji da se ne razbije. A sve zamataju u papiriće, u krpice, spremaju u vrećice, u posudice k'o da se boje dirati prstima. A zašto? Zašto se boje dirati?

— Odoh ja — reče odjednom ustajući.

— U trafiku, jašta? — Žandar podrugljivo razvuče usta. — Eh, jesi ti neki papučar! Hajde, hajde. Ben-Kuru, ja te ne zadržavam. — Milostivo ga je otpuštao.

Financ je oklijevao kao da je još nešto htio reći, saopćiti žandaru, nešto na rastanku, nešto važno, kao da ga nikada više neće vidjeti. Ali predomisli se, odmahne rukom i ode.

Žandar zijevne široko i sretno. Bezbriznost mu je pružala priliku za razmišljanje, a tjelesna lijenost ustoličila u njemu svijest o važnosti misli kojima je usrećivao svoju dokolicu.

Ode budala. Ben Kur. Zateleb'o se k'o tokmak, pa ni makac od one božje trafike. A da mu bar što vrijedi ono cure, nego nešto mršave, kljunaste koke s očalima... A kad se ljube... ho, ho... Zamišljao ih je u ljubavnim odnosima i naslađivao se smiješnim slikama. Sreća, he, he. Govorio joj »srećo moja«. Čorava ti sreća, moj bato. A gle, ja! Tu osjeti sebe kao uzor, gotovo je zavidao samom sebi! Ja! Puno, slasno mu je bilo u mislima, u ustima, u cijelom tijelu od osjećanja sebe. Grlio je svoje zadovoljstvo sa sobom, mazio svoje uzvišeno, nedostižno stanje. Osjećao se važnim, najvažnijim čovjekom; čak i tjelesno rijetkom pojavom: krupnom, iskle-sanom, k'o spomenik.

Ustane veličanstveno i ogleda se s visine, preko ramena: nije li se što usudilo narušiti svečanost? Ha, šjor Bernardo zastao s britvom iznad kaiša i začuđeno zinuo u njega! Što

zijaš, šest-pet? Prodaješ zjake, što? Nemoj samo da te ja zjaknem, pa da me upamtiš dok si živ!

Šjor Bernardo jednako drži britvu iznad kaiša i gleda.

Gle, bitange, ne prestaje on... Ma čuj ti... Uputi se prema njemu.

— Što buljiš u mene, je li ti, sifilisu božji?

— Ja u tebe? — čudi se šjor Bernardo. — Ne — odgovara kratko.

— Ne? Znači ja lažem?

— Ne lažeš, ali ja u tebe ne gledam. — I doista, svrne pogled mimo žandara.

— Ne gledaš? Nego što radiš? — Priđe mu korak bliže. Htio je da uđe u vidno polje šjor-Bepa, da se pridruži njegovu ugledu. No šjor Bepo je buljio preda se: ništa ga ne zanima na ovome svijetu.

— Gledam... — reče šjor Bernardo nesigurno — ali ne uzmiče.

Jašta da gledaš! To velim i ja!

— Ali ne tebe!

Žandar učini nesvjesnu kretnju natrag i udari se po pištolju. To mu je došlo od navike, protupropisno.

— Tako, dakle? Ja sam tu nitko i ništa? Nisam dostojan ni tvoga pogleda?

— Pa pogledao sam i tebe i ostalo...

— Ostalo? — rekne žandar. — Što ostalo, šest-pet? Što tu ima *ostalo* da se gleda?

— Pa ono... osim tebe. — Šjor Bernardo je osjećao da gubi igru, ali nije popuštao.

— Osim mene... Gle, car rimski! Išetao car iz bijelih dvora, pa se milostivo ogledava po svom carstvu!

Žandar se ogleda po prozorima, gdje su se oprezno pomaljale radoznale glave. Tražio je savezništvo.

— Ja nisam car...

— Jašta da nisi! Nego si dlakožder obični! Eto, to sam ti već odavno htio da kažem. Dlakožder! A i toga si gladan. Nitko ti se ne da obrijati zbog sifilisa. I dlaka si gladan.

Šjor Bepo se tada pomakne na svojoj stolici, ustane i jednako buljeći preda se kao somnambul uputi se prema brijačnici. Žandar je sada gledao u njega pun nade, kao statist u prvoga glumca s kojim »igra scenu«. Ali prvak prođe mimo njega i ne pogledavši ga; no bez ikakve naglašene nepažnje, već naprosto kao da ga nikako i nema, kao da uopće ne postoji nešto takvo kao što je on, žandar; uđe u brijačnicu i svali se u naslonjač ispred ogledala.

Šjor Bernardo se uskomeša, poleti nogama i rukama da posluži odličnu mušteriju. Zađe za pregradak odijeljen zavjesom, koja je i pored mnogobrojnih rupica i zakrpa ostala kao snijeg bijela, i stane užurbano prevrtati stvari, obarati, rušiti,

tražeći panično ono nešto posebno, prvorazredno, što se upotrebljava tek u rijetkim zgodama, kad zađe neki slučajni stranac ili ovakav neočekivani domaći odličnik.

— Polako, polako, šjor Bernardo — dahne šjor Bepo umorno. — Imamo vremena — i zaklopi oči pred ogledalom.

— Ma gdje sam je... prokleta — mrmrlja šjor Bernardo iza zavjese. — Jutros sam je... a sad!... Ah!

— Znae kako naša Matija? Zaključa u komodu i sakrije ključ — govori šjor Bepo zatvorenih očiju. — Poslije zna da je u komodi, ali ne zna gdje je ključ. Govorim joj da je to isto kao da i ne zna gdje je, a ona da nije isto. A kako nije isto? Trebaš, a nema, jer nema ključa. Pa recite, šjor Bernardo, da nije isto?

— Bome da je isto! — ozva se šjor Bernardo iza zavjese, sto posto uz mišljenje šjor-Bepa.

— E, a Matija, da nije isto. I ne možete vi njoj, moj šjor Bernardo... Kad dođu neke godine, znate... Zato se ja njoj i ne dam više brijati... pak ću se od danas brijati kod vas, znate.

— Bit ćete služeni, bit ćete služeni — uzvikuje oduševljeno šjor Bernardo iza zavjese, a vjerojatno se uz to i klanja prema šjor-Bepu.

— E, jer naša Matija misli...

— A što misli, šest-pet! Vražju mater misli! — brunda žandar potih, bijesan. Kao da su mu vrata zalupili pred nosom, tako se osjeća. Ostavili ga na ulici k'o pašće, pa sad tu dreždi, ni zalajati ne zna. Uh, da mu sad naiđe netko!...

Ogleda se po prozorima. Svuda zatvoreni drveni kapci. Brane se, bitange, od žara sunčanoga. Bije sunce s neba, iz vode, sa zemlje, ali nada sve njega se oni čuvaju, žandara, da ih ne ošine ovim ljutim pogledom od koga se ugiba. Zna se, iza tih kapaka stoje njuške i kese se kukavički podmuklo, u sigurnosti. Rugaju se. Uživaju!

Uživaj ti samo, uživaj, dok te ja ne dohvatim, onako — prirodopropisno! dok ti ne stanem na crijevce, pa se žali gore ovom svecu!

Pogleda podozrivo svetog Nikolu i učini mu se da svetac prijeteći podiže kamenu ruku. Žandar ponikne kao da očekuje udarac po šiji; krene obalom, što dalje od dosega svečeve ruke i brunda pokajnički: ni svecu ne dam mira zbog ove gamadi! O ljudi, što sam ja post'o neka ništarija!

Hoda pokunjen obalom, nesretan, nezadovoljan, sasvim nezadovoljan sa sobom. Eto, što sam post'o — kukavica! Ali se odjednom uspravi: a što, bogamu! reče prkosno i oči mu se zakrijese opakim sjajem. A što da popuštam? Komu da popuštam? Da cmizdrim k'o ovaj moj Ben Kur: »Jadne one dvije sirotice!« Pa ako su sirotice! Tko im je kriv! Uh, majku mu budalastu, što se zalijepio za one dvije svete Mo-

nike! A evo ja, slobodan k'o jarac, pa mogu što hoću! Jašta da mogu! Da se ne bojim valjda tebe tamo, iza stabla? Knjige pišeš? Piši samo, piši! Samo da ti ja ne ispišem po tabanima Deset zapovijedi božjih, k'o Mojsije! Misliš li da sam ti ja k'o naš komandir: zakon, veli, dopušta da se piše, pa što možeš? Zakon? Udesit ću ja tebe, baš ako hoćeš, i po zakonu, ne boj se! Već ćeš ti meni dopasti šaka, a onda će biti — ajaoj!

— Pazi, to tebi govori, ne igray se!

— Ah, što! On je igračka. Sve su to moje igračke iz torbe svetog Nikole.¹²

»Igračke? Možda šjor Bepo, možda šjor Bernardo, možda i financ i dvije sirotice, magarčić i njegov gospodar, ali... on, žandar!... Kani se, velim ti! Ne primjećuj ga tako izazivački, ne gledaj ga kao vuka iz 'Crvenkapice'. Ima neko urođeničko pleme u Africi ili Aziji što moli divlju zvijer za oprostjenje prije no što je ubije. Oprosti, kažu ti obzirni ljudi, što te ubijamo i zamoli svoje rođake i prijatelje da nam oprostite, i da se ne osvećuju našoj djeci. Ne ubijamo te iz mržnje, nego iz potrebe. Mi trebamo tvoje tijelo da nam djeca ne umru od gladi, a dušu ti ostavljamo da živi i da nađe drugo tijelo... Znamo da je ružno što to činimo, ali moramo. Zar se nećeš smilovati našoj djeci? Oprosti.

— Što hoćeš time reći? Pa ja njega ne ubijam!

— Hoću reći da nemaš ni toliko obzira koliko onaj tamo urođenik prema krokodilu. On priznaje krokodila, on mu se ne ruga. A uzima od njega samo ono što mu je potrebno, što mora uzeti...

— A ja zar ne uzimam što mi je potrebno? Meni su potrebna opažanja, ja moram gledati...

— Podrugljivo. Strašna je nesreća biti smiješan. On to zna, zato je i bijesan. On je kao lav u cirkusu, koga su vezali koncem za vrat pa ga klovnovi vode uokolo po areni. Publika se, doduše, smije toj glupoj lavovskoj snazi što se pokorava otporu jednog končića, ali on je pristao na tu igru. On je ipak tu lav! No neka netko samo pokuša prekršiti uvjete cirkuske konvencije, neka baci zvečku pred lava, on će to

¹² Paradox zakona dopušta, doduše, da pisac kao sumnjivo lice piše svoje knjige. Ali budno oko, praktični organ vlasti, može zakonsko slovo kakve-takve (literarno prosvijećene) civilizacije, prema potrebi, i zaobići. Sudbina pisca, pod državnim pečatom žandarske logike, bit će zapečaćena kao udes umišljenog cvrčka. Čak je i svejedno što pisac radi ili ne radi. On se uvijek opasno igra; njegov humor vječito stanuje na nekom crnom otoku. Zašto, dakle, da i samog žandara ne uzme u zagrijač kao svoju ubitačnu igračku? To je logika groteske, stanje misli s ruba pameti, ali i apsurd stvarnog položaja pjesnika. Sve ga tjera na to da krajnja samoobrana poezije, glavne ljudske moći koja sudi o smislu svijeta, bude njegov posljednji čin prave oporuke života. Animalna mržnja državnog psa-čuvara, krvnička primitivna koja zatire svako pravo slobode ljudskog duha, ne obećava nikakvu neudžnu igru. Žandarski rezon je kratak — seže samo do ruke na revolveru, a krivo mu je sve što živi bez kokarde na njegovoj kapi. Za pisca, koji to vidi, kazneni pogled predstavnika vlasti čuva jedino status kandidata smrti.

shvatiti kao ruganje, kao potcjenjivanje njegovih mogućnosti, i razderat će sve oko sebe.

— Da, samo što on nije lav.

— Priznaj ga barem kao kašalj, kao kišu, kao glavobolju, on i ne traži više. Pokaži mu da ga se bar malo bojiš i on će to shvatiti kao poštovanje. Poštuj ga makar kao pojavu ako želiš sačuvati glavu. Zar se ti i kašlju rugaš, i glavobolji? Je li ti možda i kiša smiješna?

— Kiša je dobra, ona je i sama podsmješljiva. Sad se negdje pritajila, pa nam se smije, kako se tromo frigamo skupa sa žandarom u ovoj božjoj tavi pod suncem. A onda će odjedanput pljusnuti, i bit ćemo mokri i živahni kao vrapci. No, on, žandar, on bi je zabranio, šest-pet! Ona mu se ruga, mokri mu po glavi (tako on to smatra), bubnja mu po bubnjastoj kapi, kao da se sva slila isključivo na njega da bi ga smočila i učinila još smješnijim i neuglednijim.

— To je opet igra mašte, titranje slike, kao u nekom šaljivom chaplinskom filmu, kojim sebe zabavljaš.¹³

— Tvoja je igra naivna, nadahnuta junaštvom dječje sobe i jahača rumene kadulje, sva ljepljiva od čokolade što curi niz bradu. On nije mrav što se neudžno miješa u posao tvoje mašte. On i sâm ima maštu, pakosnu, paklensku, u kojoj bijesno kipi kao u kotlu. I on se voli poigrati svojom maštom. Pa, sve tako u igri, poput tvoje igre, mašta on kako bi te uronio u svoj kotao i skuhao kao kokoš. Zar ga nisi čuo: bit će — ajaoj! Ne pišu se tu romani, *mon cher!*¹⁴

— Znam — govoriš više rezignirano no tužno, mračno oborene glave kao osuđenik.

— Ne osjećaš li onu izvjesnu atmosferu kad on prolazi? Sve miriši po njoj, čak i ono cvijeće na prozoru širi oko sebe dah lažne ljepote. Zar su tu mačke podvile rep zbog kokerije?

Nije on nipošto vuk iz »Crvenkapice«. On je onaj vuk što je obećao da neće klati ovce, pa je podavio guske što su zagakale kad su ga ugledale: mislio je da mu se rugaju... Ne budi guska, budi radije ovca. Budi Artotrog tom Pargopolu-

¹³ Vrteći se oko žandara, u položaju urođenika pred krokodilom, zabava pjesnika još je igra mašte. No mašta postaje neodoljiva, hoće zbilju, zove k činu. Smisao je nedjeljiv, besmisao isto tako. Humor nije tek zabava, groteska je sâm život. Poezija tzv. šaljivog chaplinskog filma jednaka je pobuna, o kojoj i Zagrijaj kaže: strašna je nesreća biti smiješan! A sva strašna komika nije ništa drugo nego lažan život koji prati lažna mašta. To je groteska čovjeka bez cjeline, nezgrapna idila ili bezizgledna svađa između poetične riječi i stvarnosti poniženog čovjeka. Prava Marinkovićeve bliskost Chaplinu je baladična groteska, pobunjeni čin samoga pjesničkog zagrijača, neprijateljnog, neprijateljskog, opasnog komada stvarnog života, koji surovo tuče — i ubija.

¹⁴ *Mon cher* — moj dragi. Dok je vlast na vlasti, u svemu što iz svakodnevnog života totalitarno iskorjenjuje čovjeka u čovjeku, nema nikakvog mjesta za ljudsku maštu na vlasti. Tu ne postoji slobodan zemaljski prostor za pisanje romana.

niku s pištoljem o zadnjici, natovari ga pohvalama, da klone pod njima; budi La Fontaineova lisica...¹⁵

— Ili — ostavi ga i vrati se. Eno, šjor Bepo priča zanimljive stvari u brijačnici:

— E, jer naša Matija misli, znate, da sam ja kao dijete, da ja ništa ne znam, pak da me može svatko prevariti. Puh... — otpuhuje šjor Bepo sapunicu. — A mene ne može nitko prevariti, jerbo ja znam da me varaju... puh... pak im puštam da varaju, kad im je to drago, i gledam kako varaju, pak se smijem u sebi. A Matija poslije viče: Šjor Bepo, šjor Bepo... puh... opet su vas prevarili! Ajme meni, jadan čovječe! A ja govorim Matiji: Pusti, Matija, kad im je to drago. A meni je isto drago... puh... gledati... Onda Matija počne plakati, jer ona je škrtica, znate, pak joj je žao kao da je njeno: Ajme meni, šjor Bepo, čovječe pravedni, (a to »pravedni« hoće reći *glupi*), sve će vam pokrasti! Umrijet ćete od gladi u starosti! (To, znate, kao da sam ja mlad.) Koje su vam lijepe novce ukrali! — pak Matija računa na prste koliko su ukrali. Puh... — otpuhuje sapunicu. — Ma, šjor Bernardo, očistite mi, za ljubav Božju, malo ovu sapunicu, sve mi ulazi u usta. A vi ste vidjeli kakve Matija ima prste? — Kao rogače: kvrgave, crne, a sve ispucane s donje strane, pak ih maže uljem, znate. I tako na te prste ona broji. A što joj ne stane na prste, ona ima u kuhinji zdjelice, znate, pak svaka zdjelica ima svoga dužnika. To su oni što me varaju, znate. Pak u zdjelice stavlja zrna boba... jerbo Matija ne zna pisati... zrna pasulja, slanotka i leće, pak joj svaki bob znači hiljadu, pasulj sto, slanatak deset, a leća jedan dinar, i tako nju ne može prevariti ni sam vrag Lucifer. Ona okrene zdjelicu na stol, pak broji zrna: koliko zrna, toliko duga... Pak meni govori: Neće oni mene vuć' za nos kao vas! A ja opet govorim Matiji: A eto, Matija, radi kako znaš. To su tvoji posli. I tako ja, znate, nemam brige... Ma opet ne mogu tako sa svijetom, znate, razgovarati, jerbo sve Matija govori... Pak kad ja hoću štogod reći, ona odmah meni presiječe riječ: Ma nemojte vi, šjor Bepo, ništa razbijati glavu. Ne možete vi s ovim svijetom. Samo ćete se naljutiti, pak nećete moći noćas zaspati. Ovo je divlji svijet, bez srama i razuma, samo gleda kako će ukrast'! Eto, tako Matija govori, pak ja moram mućati, znate.

— A zašto joj vi ne rećete — pita šjor Bernardo s britvom u ruci — neka ona mući, a vi da hoćete govoriti? Vi ste gospodar.

¹⁵ *Artotrog i Pirgopolinik* — posprdni nazivi lica iz antičke komedije. Znače: nabijač rogova, podmukli, lukavi laskavac — odnosno: tvrdokorni napržica, ograničeni debelokožac. Isti par značenja ima La Fontaineova (1621—1695) basna o *prepređenoj lisici*, koja laskanjem otima *upornom, ali glupom gavranu*, komad brižljivo čuvanog sira iz kljuna.

— A, gospodar jesam... jesam gospodar. Ali Matija meni vrijedi. Znate koliko meni Matija vrijedi! Ja se ujutro kasno probudim, znate, jer po noći ne mogu spavati, nego sve mislim, znate... do tri sata ujutro mislim. Onda kad se probudim, Matija odmah zna da sam se probudio, pak mi donese kavu i kifle na krevet. Čujem, znate, papuče Matijine kako idu gore u moju sobu, pak znam da će sad ući u sobu i da će otvoriti škure. A meni, znate, škodi velika svjetlost, pak još prije nego otvori ja se pokrijem po glavi. A Matija, kad otvori, reče: »Bonjorno. Kako ste spavali?« »Dobro, Matija, odgovaram ja ispod pokrova. A ti?« pak mi Matija pripovijeda što je sanjala prošle noći... Jerbo ona, znate, svake noći sanja da su došli lupeži u kuću, pak da su me htjeli ubiti i pokrast, a njo uzet poštenje... I dokle mi ona tako pripovijeda, ja polako puštam svjetlost pod pokrov da mi se, znate, oči priviknu, znate. Kad mi se oči priviknu, popijem kavu i pojedem dva kifla, a Matija mi govori: »Ma vi ste bolesni, šjor Bepo.« »Nisam«, ja govorim. »Kako niste«, govori Matija, »kad ste pojeli samo dva kifla! Nemate apetita. Pokažite mi jezik. Dat ću vam ulje od ricinusa da vas očisti.« A to ona govori samo da me prestraši, znate, da bih pojeo tri kifla. Ona zna da me strah ulja od ricinusa, znate. Pak pojedem preko volje tri kifla, samo da mi ne bi dala ulje.

— A to vas ona drži kao da ste malo dijete? — govori šjor Bernardo.

— E, da, kao malo dijete... — ponavlja šjor Bepo rastreseno i nastavlja:

— A onda mi Matija pomogne da se obučem. Postole mi ona sama, znate, obuje i sveže, jerbo, govori Matija, da čovjeka može najprije udariti kaplja kad obuva postole...

— Da, to je istina — govori šjor Bernardo. — Tako je udarila kaplja pokojnog profosa od suda baš kad se ujutro obuvao. Tijesni postoli, pak on dao snage i — puk! — pukla žila. Zato ja uvijek govorim: postol neka je komotan!

— E, i ja isto. Uvijek jedan broj više. I tako mi Matija obuje postole i... i što sam ono htio reći?

— Da vam Matija obuje postole...

— E, da, obuje mi postole i... Ma nešto sam drugo htio reći?

— A bit će da vam reče neka se pogledate u zrcalo, bože moj?

— A, ne, ne — odbija šjor Bepo, gotovo uplašeno. — Ja se ne gledam u zrcalo. Ja se nikada ne gledam u zrcalo, znate.

Časak šutnje. Šjor Bepo napregnuto misli što je htio reći. Šjor Bernardo brusi britvu zagledavši se ravnodušno u praznu ulicu, bijelu od sunca.

— Eh, da! — uzvikuje odjednom šjor Bepo. — Htio sam reći: Matija mi dade klobuk i šćap i reče mi »bonvijajo« i da ne sjedim na suncu. A ja onda niza skale, pa u *Biro*, pak sjednem na vrata od *Biroa* da uhvatim malo zraka prije objeda. I opet malo mislim da me te misli ne bi mučile po noći. Bolje je to obaviti po danu, a noć je za počinak. Ma ovaj svijet uvijek nešto više, više... pak se ne može u miru ni misliti. A tko je ono maloprije na vas vikao?

— Žandar.

— Zašto je vikao na vas?

— Da zašto ga gledam.

— E, nemojte, nemojte ga gledati. Ja, znate, nikad nikoga ne gledam. Ni sebe nikad ne gledam u zrcalo. I nikoga ne poznajem. Svi su mi jednaki. Od gledanja se, znate, troše oči. A pak, na koncu, što se ima gledati? Ako ste jedanput vidjeli jednoga čovjeka, to vam je dosta: vidjeli ste sve ljude. Jerbo svi imaju i nos i oči i ostalo. A što se ima drugo vidjeti? — Eh, a ženske? — klikne šjor Bernardo. — Isto. Nos i oči i ostalo. Hoću reći, uši, usta, glava, ruke, noge.

— E, noge, noge! — uzvikuje šjor Bernardo kao poznavalac i stručnjak u neku ruku. — Noge! Lijepe ženske noge, pak vam se zavrti u glavi!...

— Kad ne gledate, sve je to ništa. I noge... i sve je ništa. I ništa vam se ne vrti, vjerujte vi meni, šjor Bernardo. A na vas, eto, žandar viče, jerbo gledate... A ja ne gledam, pak na mene nitko ne viče.

— Da ste siromah, vikali bi i na vas — brunda šjor Bernardo potihoo; ne može se uzdržati, a da to ne kaže. I uzdahne teško, siromaški.

— Potron? — pita šjor Bepo, načulivši uho. — Nešto ste rekli?

— A, govorim ja da su žandari zato i plaćeni da viču. A ovaj viče i preko plaće, za pasju ćud.

— I govori se tako da koliko ljudi toliko ćudi. A bit će da je njega dopala jedna ćud, što vi govorite, pasja ćud. Jerbo ima takvih ćudi od pasa, znate, pak on nema nikad mira. Hoću reći, nikad pokoja i počinka, nego laje na svakoga. Govori se da pas i na mjesec laje...

Ne zanima me to! Što će mi to senilno trabunjanje? Što mogu s tim? To je sve smiješno, neka se time bave pripovjedači komičnih priča za dnevne listove. Ja trebam temu strašnu...

No, što je? Prekinuo si se? »Temu strašnu«? Sekspirsku? Zandarsku? Krokodilsku! Oh, oh! Krokodilska tema, strašno je to, doista!¹⁶

Ali nema žandara. Vidiš, doista ga nema, nestao je. Odnio je nekamo svoj bijes da se istutnji u samoći. Pravi pokusne eksplozije kao da je pronašao novo oružje. Hajno! Strašno!

A eno ga gdje umiva noge, hladi svoju ćud, što kaže šjor Bepo. Sjeo žandar poput sirotana na pusti kamen kod mora, izuo se i namače noge u vodi. Skinuo opasač s pištoljem, raskopčao bluzu, položio i kapu na kamen naopako, kao šerpinja, pa upija u sebe laki dah povjetarca s mora, zagledavši se spokojno u daljinu. Tihi šapat lahora u gustim iglicama bora iznad njegove glave i milo pljuštanje vode pod nogama, a svuda uokolo veliki, beskrajni mir. Mir duši žandarovoj. Mir njegovoj ćudi, njegovoj srdžbi, mir pištolju i kapi. Stišao se bijes u njemu, pa mirno preživa svoj plijen od današnjega jutra: financa i dvije sirotice, šjor-Bernarda i tebe. Od vremena na vrijeme pljuca daleko u vodu i melje vas u pameti kao beznačajne, jadne ništice, uništava vas i briše kao gamad što se rasprostrla po njegovu životu, po smislu njegove egzistencije i hoće da ga uguši. Zna on zašto ga gleda šjor Bernardo, zašto ga financ izbjegava, zašto one dvije iz trafike nisu njega izabrale za zeta, zašto ga svi gledaju, svi izbjegavaju, svi nerado govore s njim, zašto je uvijek tako sam k'o siročeta za koje su sva vrata zatvorena, sva srca prazna, sva usta nijema.

Sve je to zato što je žandar.

A što je žandar?

Žandar je čuvar reda i poretka. Čuvar!

Dakle, svi su ovi protiv svega što on čuva; da njega nema, začas bi sve to srušili i prorajtali šest-pet, k'o pijanci u kući u kojoj gazde nema. Napili bi se i potukli.

Ali gazda je tu! E, nećeš, bogami! Nećeš, pa makar crk'o ja! Neka Ben Kur ženi trafiku, neka Mate stiče kuću, sreće nemam ja, to znam i fućkam... ali nećeš rušiti ono što ja čuvam!

Srdito zapljesne nogama po vodi i pljune oštro: nećeš!

Razbjesnilo ga vlastite riječi pa je uzeo vikati na imaginarnu rušitelje države ondje pred sobom, u zraku. Razmahao se žestoko, pa boksa zrak i prijeti, pokazuje »bosanski« i

¹⁶ Već i komika je, u biti, tragika tijesnih okvira života. Smiješna lakrdija kod Marinkovića nikad se ne dijeli od svoje mračne pozadine. To je i čini grotesknom. »Strašna tema« utoliko više pripada poetskoj dubini njegova humora. Ona nikoga ne tješi, niti smiruje. Naprotiv, njen je cilj da nas uznemiri, i ostavi u nespokojstvu. Shakespeareove povijesne drame, tzv. kraljevske tragedije koje žele djelovati na moralnu uobrazilju piščevih suvremenika, prepune su krvi, patnje i užasa. Ni žandarska kraljevsko-jugoslavenska tema ne zaostaje mnogo iza groze šekspirskih krunskih kronika. Marinković je apostrofira kao *krokodilnu*, prastaru orijentalnu basnu o zvijeri što čovjeka, ma što on rekao, smislilo, pokušao, u svakom slučaju proždire. Tema podsjeća i na *Kafkinu* (1883—1924) alegorezu ljudskog položaja pred čuvarima zagonetnog zakona.

psuje prostački strine i matere onima tamo »lopovima« i »bitangama lopovskim«, a onda kad je već nastupio momenat »upotrebe vatrenog oružja« (po pravilima službe), dohvati pištolj iz futrole i stane mahnjito pucati po vodi.

Tako! reče, ispalivši i posljednji metak.

Sve ih je postrijeljao. I ponovo nastupi mir. Tužan, potišten mir, kao na ratištu poslije bitke, gdje leže mrtvi ljudi među prevrnutim i razbijenim stvarima.

Teško je disao od umora, kao boksač koji je oborio protivnika. Isada stoji nad tim pokoljem oko sebe i bulji preda se u vodu, tužno, patnički, kao nad nekim gubitkom. Razilazi se magla bijesa i sviće stvarnost pred očima. Gle, neke ribice muvajaju se tu u vodi kao mali gladaši, prosjačići. I noge mu se bijele u prozirnoj, čistoj vodi, povećane kao pod lupom, teške, tupe, ogromne, s dugim, uzdignutim prstima, kao da ga čudno gledaju, njega gore, slijepom rožinom nokata. Odjednom osjeti sitno grickanje po prstima i prođe mu neka milina po leđima kao od dodira nečeg dragog i nepoznatog. To sitno štípanje po jabučicama prstiju, što su nabubrile u vodi kao groždane bobice, osjeti kao drago i prisno milovanje, kao ljubavnu slast i slatku omamu nekog davno priželjkivanog sna o ženi, o ljubavi, o intimnom spajanju s onim nekim čudnim, malim, koprcavim ženskim stvorenjem što se kao školjčica rastvara pred njegovom žudnjom...

Ribice! reče, sav naježen od milja.

Nije se usudio pomaknuti da ne bi preplašio u sebi taj mili dah ljubavi. Sav se ukočio i skupio oko te male, idilične igre u vodi, te sitne svirke po svojim prstima, što je zvonila na napetim žicama njegovih želja kao tužna kantilena neke nikad neostvarene ljubavi.

Žandar teško uzdahne. Preplaše se ribice uzdaha, strelovito sunu od njegovih nogu i potonu u modru dubinu. On strese glavom kao da se trijezni od uzaludnog sna, sabrano protrlja oči kao razuman čovjek i uzme se baviti pištoljem. Tražio je zanimanje svojim rukama i svojim mislima. Uzme iz futrole posebnu krpicu od biljarskog zelenog sukna i stane njegovati pištolj; škljocne nekoliko puta, oprezno okrenuvši cijev od sebe, onda mu s velikom pomnjom obriše obarač, grlo i usta, kao nestašnom djetetu što se zaprljalo u igri. Zatim izvadi novi šaržer iz džepa i umetne ga u pištolj, satjera metak u cijev, zakoči i spremi oružje u futrolu.

Sve si to pratio napetom pažnjom i nisi propustio ni jednu jedine sitnice, a ipak si pošao!

Lako, gipko, nečujno kao mačka prikradaš mu se s leđa s bešumno mekim gumenim papučama. Što kaniš?

Vidjet ćeš...

Ne šapći, čut će te!... Ja to nazivam izazivanjem sudbine... ili naprosto — ludošću! Znaš li što znači taj korak?

Znam...

To samo kažeš, ali nisi siguran da znaš.

A tko je ikad posve siguran? Svaka je igra hazardna.

Igra? Kakva igra! Kad je ulog život, to više nije igra, nego vratolomija, katastrofa! Ti polaziš u smrt!

Ah, ne! Ja polazim u šaljiv podvig na ovog hvalisavog krokodila što mi plaši maštu i proždire rečenice. Gledaj ga — *Crocodylus gloriosus!*¹⁷

Naoružan pištoljem. A metak mu je za tebe spreman u cijevi, da znaš!

Znam. A zar su manje opasna osamdeset i tri zuba u gornjoj čeljusti krokodila i trideset u donjoj? Pa svejedno ljudi idu u lov na krokodile. A ja čak ne idem u lov. Zamolit ću ga da mi ne zamjeri, kao oni tvoji urođenici u Africi ili Aziji. Sam si mi preporučio da tako postupim...

Ne mogu više obuzdati tvoju ludost. Tvoj me obješenjački humor plaši; nisi više pri sebi...

I nisi, doista. Ništa više ne čuješ, ništa ne vidiš, samo ta leđa pred sobom, uska, mršava, s uzdignutim, šiljastim ramenima, među kojima raste, kao u nekoj usjeklini, tanak, koščat vrat s pljosnašom, četvrtastom glavom na vrhu, iz koje strše dva uha, kao dvije strašne kušnje za tvoje ruke.¹⁸

Ali ne, koriš ruke zbog ušiju, kao da traže igračke iz izloga za malu budalastu dječju igru. Ne! i dižeš ruke kao u molbi, kao u nekom nijemom vapaju, očajnički, posljednji put...

Hop! dlanovima si pokrio žandarove oči!

Žandar se trgne, uplaši, pokuša skinuti ruke s očiju. No odustane i pričekaj; pristane na šalu.

¹⁷ Podvig će biti, dakako, *nasmrt šaljiv*. Što može pjesnik protiv glorioznog krokodila, mitskog stupa animalnog života koji ne da o sebi pisati romane? Može li zgrabiti tu ubitačnu sjenu, zagrliti rukama, riječima, životom i sviješću crnu mrlju mračnog apsurda? Ipak, u piščevu Zagrljaju naći će se upravo to, taj strah i ta smrt preobraženi u gotovo ništa, pretvoreni u smiješnu tlapnju strašnoga. Sam pjesnički zakon crnoga humora je smrtonosni skok. A sva poezija proze, uopće, agonija koju razvedrava pomisao kako tragična ljudska strast življenja, poniženog, mučnog i bez smisla, lakrdijaški predstavlja tek komičnu samoobmanu. Lov na žandara znači simbolični lov na opskurnu stravičnu, vampirsku sjenu svega što ima iluziju, da doista živi na nekom sunčanom otoku našeg planeta.

¹⁸ Sličan je motiv kušnje u Cehovljevoj (1860—1904) priči *Nos*. Jedan junak Dostojevskog (1821—1881) također pati od ljekovite ideje da ugledno lice povuče za uho. Lafcadio, dvojničnik Andréa Gidea (1869—1951) iz romana *Vatikanski podrumi*, pravi od toga *act gratuit* — čitav intelektualni program spontanosti bezrazložnog čina. Kao impuls rasterećenja od egzistencijalne mučnine, dijeli podvig Zagrljaja svoju tematiku i s analitičkim tumačenjem čovjeka Sartreovih *Putova slobode*. Pripovijetka općenito pripada saznanju, sudbini, duhu moderne književnosti, onoj poeziji revolta nasuprot proznoj situaciji ljudskog opstanka o kojoj Albert Camus (1913—1960), u *Pobunjenom čovjeku* kaže: »Taj apsurdni čin, do kojeg dovodi intervencija umjetničke imaginacije u samom životu, uvijek najtragičnije ili najhumornije evocira samu bit ljudskog bića.« Komparacije, moguće zbog vlastite pjesničke vrijednosti Marinkovičeva Zagrljaja, određene su naravno, samim načinom kako ta poetska proza oblikuje smisao jedne *totalno ljudske pobune*.

— Pogodi tko sam! — glas ti je drhtao od uzbuđenja, od dodira vlažnog tuđeg lica na dlanovima.

Nije prepoznao glas, znači: nema tu šale...

— Tko si da si, bitanga si! — ispadne mu nekako rimovano, mada u bijesu. — I odmah ću ja tebe... — i posegne za pištoljem.

Ruke ti same strelovito kliznu s očiju preko žandarovih ramena i obuhvate ga u čvrst zagrljaj. Žandarove ruke klonu uz tijelo, sputane, nemoćne... Pokuša se maknuti, osloboditi se obruca, no tvoje ga ruke još jače stegnu, uvjeravajući ga u uzaludnost svakog pokušaja oslobođenja.

No, dobro, a što sad?

Ništa. Ne puštam ga! A hladan te znoj oblijeva pri pomisli: zar nikad, nikad?

— Puštaj! — hripne žandar, shvaćajući još sve kao nedopuštenu igru, koja je malo predugo potrajala.

— Eh, jest da me ubiješ!

— Jašta da ću te udesiti! — mašta žandar. Nego što misliš da ćeš dobiti »Svetoga Savu«?¹⁹ Još se osjećao premoćnim. Nego, sada da mu je samo osloboditi makar jednu ruku da se dočepa pištolja...

— Eto, vidiš! Da te pustim, pa da me ustrijeliš? i što još? Da ti možda sam dodam pištolj u ruke?

— Znači — zatrubi žandar iz punih pluća (trnci ti prodoše od vibracije toga glasa) — ti ne kaniš puštati?

Postao je svjestan svoga položaja kao vuk u gvoždima i počeo je bjesnjeti. Ali nije se mogao maknuti.

— Dakako da ne kanim! — a glas ti podrtava od strave; no prekasno je za kajanje...

— Čuješ — toplo mu zašapčeš u uho kao bjesomučniku — budi razuman. Zar ne vidiš i sam da te ne mogu pustiti? Budi miran, jer tako samo mučiš i sebe i mene, a bez koristi...

— Što »miran«, šest-pet! — drekne žandar bijesno. — Puštaj — ili!...

— Ili — što? Ili ćeš ušutjeti i biti miran, zar ne? Jer to je sve što možeš učiniti. No tješi se: ni ja ne mogu ništa više. Sad smo jednaki. Ovim smo zagrljajem stupili u brak, do smrti. Zamisli — do smrti! Koja vjernost! Jer drugog izlaza nema. A svemu si ti kriv, tvoja »pasja ćud«, kako kaže šjor Bepo. Odmah si posegnuo za pištoljem da me ubiješ! Morao sam te zagrliti da sebe spasim. I sad te moram držati. Oprosti, ne srđi se (te su te riječi sjetile urođenika, pa si nastavio gotovo sentimentalno): Ne držim te ovdje iz mržnje, nego iz potrebe. Ti si krokodil; ako te pustim, požderat ćeš me. Dakle, moram sputati tvoje tijelo da me ne bi progutao. A dušu,

¹⁹ Orden svetoga Save, visoko odlikovanje Kraljevine Jugoslavije. Namijenjeno isključivo probranoj eliti uglednika, koju rese osobite i samodopadne draži državničke mudrosti.

vidiš, dušu ti ostavljam slobodnu. Možeš misliti, možeš govoriti što hoćeš. Možeš me psovati, vrijeđati, možeš bljuvati na mene najgadnije pogrde, ništa me neće uvrijediti. Jer opet, ja i tebe razumijem. Teško ti je. Kako ne bi bilo teško ovako umrijeti! Sjedeći na morskoj stijeni, bez opasača (a pištolj tu do tebe nabijen!), raskopčane bluže, bez kape... jednom riječi, sasvim nepropisno. Pa čak i s bosim nogama u vodi! Kad umreš, ribe će ti noge pojesti, zamisli! Znam da je ružno to što činim, ali moram. Oprosti.

— Ali crknut ćeš i ti! — zabrunđa žandar s olakšanjem.

— Da, istina je. Ali možda ćeš ti prije mene. Ja sam deblji i jači, dulje ću izdržati. A tebi će ribe noge pojesti...²⁰

Žandar promrmlja kletvu zabrinuto. Nesvjesno trzne nogama u vodi. Zatim pokuša okrenuti glavu da bi ti vidio lice.

— Kad bih ti samo mogao njušku vidjeti!

— Poznaješ je vrlo dobro. Spremao si joj svoj »ajaoj«... i deset zapovijedi božjih po tabanima...

— Ah, ti si onaj što pravi knjige! — klikne žandar kao da je ugledao spasenje. Deder, knjižaru, bogati — nastavi žandar pomirljivo-intimno, kao čovjek koji shvaća šalu među ravnima — ti si pametan čovjek...

— Pa što?

— Pa da me pustiš, šest-pet! — prodere se žandar, ali pomiče s tim nekakav smijeh, koji je trebao ublažiti grubost. — Deder, neću ti ništa, shvaćam ja šalu, bogati... i opet se nasmije onim smijehom.

— Ali ja se ne šalim — istreseš mu u uho s toplim, vlažnim dahom, kao da mu tepaš mile riječi.

— Ah, jest. Znam ja vas knjižare, sa svime šalu tjerate. Eh, jeste mangupi, sveca vam, ništa vam nije sveto...

— Gle, La Fontaineove lisice! snebivaš se. Dolazi ti želja da se poigravaš basne.²¹

— Pa jest, gotovo da imaš pravo. Nije sve za šalu. A mi i prekardašimo. A što ćeš, luda čeljad. Uobražena. Misli da se smije...

— A, pa i nije to baš... — brani žandar suprotno stajalište, lisičji, liberalno...

— Kako nije! — srđiš se tobože.

²⁰ Što dublje u ovu igru strave i smrti, to više njena zbilja naliči ludoj mašti. Humor je lik jezivo-komičnog osvjetljenja tragičnog zasjenjenih životnih situacija. U slični takvoga suludog stapanja more, prijetećeg snoviđenja, i same grubo nacerene stvarnosti — nastaje groteska, zgrčena maska spoznaje.

²¹ Započevši kao ironičarska kronika sitne, gotovo beznačajne svakodnevnosti, pripovijedanje prema kraju sve više otkriva tu istu stvarnost kao i te kako značajnu, pogibeljnu basnu. Što bi to moglo biti, poigrati se basne? Pjesnički predusresti život, znači odoljeti mu. Humor je pogled kroz iluzije, koji sve vidi i ništa ne oprašta. Pa ipak, bio bi nepodnost, ne bi ga kao ljudske spoznajne moći ni bilo da nije i pogled tragične ljubavi za čovjeka, tu nesretno-smiješnu kreaturu svojih patničkih strasti koja se, unatoč svemu, može uzvisiti iznad samoponiženja. To je pravi čas pobune čovjeka u čovjeku. U opsadnom stanju besmisla, jedini mogući smisao Zagrljaja.

— Pa i jest, ako uzmeš strogo... Ali ipak, moraš i kroz prste...

Teče razgovor, čudan, paradoksalan, lukavo okrenut na glavu, miče se akrobatski oprezno, na rukama, po žici zategnutoj između tebe i žandara, nad ponorom. U njemu se vidi svijet odozdo, kao u odrazu, čudan, okrenut naopako, kao u snu; nebo pod nogama, duboko, plavo, bistro kao voda... S ruke na ruku miču se riječi, obzirne, lukave, suočuju se na uskoj niti u kritičnoj točki susreta, i elegantno, elastično, uglađeno čak, uklanjaju se jedna drugoj i obilaze se bez kolebanja, bez sukoba.

Žandar laska umu, knjigama, školama; ne govori se uzalud: daj mi znanje, dat ću ti imanje... Previja se lija, ulaguje: sva je sušta iskrenost.

— Jer što ti je sreća, na priliku, ako pameti nemaš? K'o da koku imaš što nosi zlatna jaja, pa je gnjaviš i gnječiš dok ti u rukama ne crkne, šest-pet!

— Jest, što kažeš, sreća. U sreću čovjeku ne smiješ dirati, nije to za šalu.

— Jašta da nije! — gorljivo se zalaže žandar.

— A sreće nalazi čovjek u raznim stvarima. Poznao sam tako čudaka, samca, koji je bio sretan što može spavati na dobro nabijenju slamarici. Govorio je da ga šuštanje slame umiruje i uspavljuje, a njen miris da ga sjeća na sela, miris polja i livada i da ga to čini zdravim i jakim, naprosto — sretnim. A što je radio? Kad god je trebao da potpali vatru, vadio je slamu iz slamarice; tako da je spavao više na golim daskama negoli na slami. Sam je potkradio vlastitu sreću a da nije ni opazio!

Takav je čovjek. A drugi opet živi i ne zna, ne osjeća da je sretan, ali onda odjednom otkrije da je nesretan. Sam se našali s vlastitom srećom. Eto, da ti ne bude dosadno čekati smrt...

— Opet ti... šest-pet! — pobuni se žandar. — Pa valjda ne kaniš?... — i odjednom učini silovit pokušaj da se istrgne iz tvoga zagrljaja. Ali ti si oprezan: nije te uspio iznenaditi.

— Kanim, kanim — odgovaraš mu spokojno i jače ga stežeš. — Jer i ti kaniš, kao što vidim.

— Što, baš do smrti? — pita žandar ogorčeno.

— Do smrti.

Postalo je nepodnošljivo. Sunce se nagnulo k zapadu pa šiba iskosa živim plamenom po vama, te ti se čini da će ti se mozak u glavi skuhati. Žandarova se bluza napojila znojem pa zaudara masno vojničko sukno kao pasja crkotina kad je more izbaci na sunce. I glava mu (tik pred tvjim nosom!) smrdi po znoju, sav je postao ljepljiv, vlažan, odvratan kao

mokra kokoš, i stužilo ti se od tog jadnog, mršavog tijela, čije te oštre, sjekiraste lopatice već žuljaju na prsima.

Bio je jedan čas kad ti se učinilo da više ne možeš izdržati, i došlo ti je da ga pustiš... No istovremeno pogled ti padne na pištolj koji je ondje podalje strpljivo čekao upravo taj momenat (s metkom već u cijevi, spremljenim za tebe!)... i brzo si se oporavio od te slabosti.

— Kako rekoh, da ti ne bude dosadno čekati smrt, ispričat ću ti jednu pričicu koju sam smislio, a bio bih je i napisao da te nisam ovdje ovako smrtno zagrlio. Znači, ostat će nenapisana, a ti si joj, eto, jedina publika... Dakle... bio džepar sposoban i neobično vješt u svom zanatu, a ti znaš najbolje što to znači... Ama, slušaš li ti mene?

— Slušam — reče žandar mračno.

— Čistio je on džepove takvom lakoćom da je mogao čovjeku s lisnicom i komad pluća izvaditi a da ovaj to i ne osjeti. Ali nikada nije upotrijebio nikakvo nasilno sredstvo; uvijek elegantno, otmjeno, sa smiješkom. Operirao je među samim otmjenim i bogatim svijetom, gdje ima »sala«, kako oni, to jest džepari, kažu. A imao je ženu, živahnu i lijepu, koju je obožavao. Oboje su bili mladi, lijepi, veseli i sretni. To je bio brak iz ljubavi.

— Kakva ljubav, šest-pet! — klikne žandar ljubomorno. — S lopovom?

— Ama, čekaj! Ima takvih ljubavi. On je silne novce dizao a da mu policija nikada nije uspjela ući u trag. I sve je njoj davao, ženici svojoj obožavanoj. Ona je vodila kuću kao najbrižljivija domaćica, odijevala se ni skromno ni izazovno, već lijepo i ukusno, razumno i umjereno, mnogo umjerenije od njega, muža, koji se morao odijevati elegantno zbog *posla*, da bi mogao ući među otmjeni svijet. Budući da je noću *radio*, prespavao bi do podne; ona bi ga tada poljupcima probudila, ručali bi, poslije ručka odlazili u šetnju, vodili se za ruku, trčali po parkovima, smijali se, ludovali kao djeca. Uveče bi odlazili u kino, jedno drugome stiskali ruku u mraku, ljubili se, pa čak i zajedno plakali ako je film bio tužan, a poslije kina, on bi je otpratio kući i dugo se s njom opraštao u veži, ljubio je, grlio, šaptao joj nježne riječi kao da se zauvijek od nje rastaje. Zatim bi, dobacujući joj rukom posljednje poljupce, bodro i pun nade odlazio na *posao*. Nikada mu se ona nije potužila na svoje samotne i prazne noći: znala je da tako mora biti...

Tako jedne večeri, još u kinu, on je bio nesabran i tužan. Nešto ga je mučilo, a ni sam nije znao što. Ona mu je stiskala ruku, ali on nije uzvraćao; pokušala ga poljubiti, a on uklonio lice. Nešto nije u redu, pomisli ona.

»Što ti je?« šapne mu u uho.

»Ništa« — odgovori on zamišljeno i strese se. Nije ni gledao u platno, bavio se svojim mislima.

»Ali sad mi doista moraš reći što ti je?« upita ga ona, strašno zabrinuta, kad su izašli na ulicu.

»Ne znam«, prošapće on i stisne se uz nju kao da se boji.

»Bojiš li se?«

»Da, Đina.«

»Čega?«

»Ne znam...«

»Onda ne idi...«

»Moram.«

Oprostio se od nje te večeri beskrajno dugim, strasnim zagrljajem, kao da se rastaje sa životom.

»Đina!« šapnuo je još na rastanku, a oči su mu bile tako tužne da je ona uzdrhtala. Otkinuo se od nje odlučno, kao čovjek koji se povinuje dužnosti i pošao. Nije se okrenuo.

Imao je osjećanje da ide ravno u klopku koju mu je netko namjestio, a stid ga je bilo od Đine da se vrati.

Posjetio je jedan skupi noćni lokal, sjeo za jedan stol i uzeo odabirati žrtvu. Odmah mu je pao u oči lijep i neobično elegantan mladić, koji je zabavljao lijepu, žutu damu, dok su druga dva starija, prosijeda čovjeka za njihovim stolom vodila živ razgovor. Jedan od prosijedih vjerojatno je bio muž žute, jer bi je od vremena na vrijeme blazirano pogladio po ruci. Mladić je gorljivo udvarao dami, plesao s njom, šaptao joj u uho, bradom milovao kosu... jednom riječi, ponašao se s drskom sigurnošću iskusna ljubavnika.

U džeparu se pojavi čudno osjećanje prema otimaču žena, nešto nalik na profesionalnu mržnju i želju za osvetom. Vrijedala ga je i ponižavala razlika u vrsti otimačine, i on se prvi put u svojoj džeparskoj karijeri osjetio inferiornim i bijednim lopovom što krade lisnice iz džepova. Bio je nesretan.

Nije mogao oprostiti mladiću to osjećanje, i on izvede pred njim operaciju takvom vještinom kao da mu je sama sudbina upravljala prstima. Kao najvirtuozniji kirurg... od onih što operiraju mozak. Kako je to izveo, ne bih ti mogao reći, jer ne znam; to nikako nisam mogao smisliti. No ako ti kažem da se sam sebi zadivio i da je ponovo osjetio svoju punu nekadašnju vrijednost, možeš zamisliti kakva je to bila pobjeda nad onim drskim kradljivcem žena.

Strašna ga je radoznalost vukla da zaviri u kavalirovu lisnicu. Lisnica je bila debela, nabijena zamamnim sadržajem, koji ga je razdražljivo tištio na prsima.

U jednoj sporednoj, pustoj uličici stane ispod ulične svjetiljke, izvadi lisnicu i uzme ispitivati njenu unutrašnjost: u jednom pregratku nešto novaca, a ostalo sve same fotografije!... Beskrajno mnoštvo ženskih fotografija s posvetama, ljubavnim izljevima i nježnim riječima, kako već žene pišu

svojim ljubavnicima. Bilo je tu portreta, profila, poluprofila, dekoltea, kombinea, kupaćih kostima bez jednoga, pa i bez oba dijela. Golotinja.

Džepar je površno i zapravo razočarano prebirao po tom haremu, bez ikakva muškog interesa, jer on je ljubio samo Đinu, samo Đinu...

»Samo Đinu!« — odjednom vrisne zaprepašteno. Fotografije mu iskliznu iz ruku i prospu se po pločniku. Ostala mu je samo jedna, Đinina!

— Uh, majku joj pokvarenu! — zarokće žandar i trgne se osvetnički, potpuno zaboravivši na svoj položaj.

— Da, Đinina... A što se ti uzrujavaš? Nisi ti džepar. I još k tome napisala Đina nježne riječi preko svojih gotovo sasvim golih grudiju: »Mišiću — da se vječno sjeća slatkih noći — njegova Mačkica.«

— I što? Nije ju ubio, šest-pet? — Žandar je sav drhtao od uzbuđenja.

— Ne. Otišao je na prvu policijsku ispostavu i prijavio se. Novine su o tome pisale; postao je poznat. Bio je osuđen na zatvor, gdje je naučio izrađivati razne ukrasne stvarčice od ljepenke. Kad je izašao, bavio se prodavanjem tih svojih stvarčica na ulici pred noćnim lokalima, gdje je nekada operirao. To je bilo tek toliko da ne bi morao otvoreno prosjakiti. Ljudi su ga poznavali po senzaciji iz novina, pa su mu bacali novac, ali nisu uzimali stvari. Po ružnom vremenu sklanjao se po vežama sa svojom trgovinom, da mu se stvarčice ne raspadnu na kiši...

— A ona?

— Ona je postala prostitutka.

— Jašta!

— Katkada su se noću susretali na ulici. Ona se pravila da ga ne poznaje, a on je okretao glavu od stida. Možda ju je još volio...

Cinilo ti se kao da je žandar zajecao: cijelo mu je tijelo zadrhtalo sitnim, nepravilnim trzajima, i dah mu je postao kratak i ubrzan... Čas zatim osjetio si kako ti je na ruku kanula krupna i topla suza...

— Tako je, eto, džepar sam sebi ukrao sreću... Izazivao si ga da govori: htio si se uvjeriti plače li on doista ili ti je možda samo pljunuo na ruku?

— Kakva sreća, šest-pet! — javi se žandar uplakanim glasom. — Nikada je, jadna, nije ni imao! — i težak mu se jecaj otkine iz srca.

— Gle, pa ti plačeš! Lopova oplakuješ?

— Čovjek je... — muca žandar kroz suze.

Ne vjeruješ krokodilskim suzama. Uzimaš ih u epruvetu i dolijevaš kiseline.

— Kakav čovjek! Rekao sam ti da sam to ja izmislio...

— A zar se nije dogodilo? — glas mu podrhtava, ali ne više od plača, nego od bijesa.

— Nije.

— Pa što lažeš! — izdere se žandar u svom starom, krokodilskom svojstvu. — Ja bih te sad k'o psa...

— Znam — odgovaraš spokojno. — Zato te i držim.

Sunce je već davno zašlo, spustila se meka ljetna noć. Zvijezde su zatitrale po vodi...

Žandar spustio glavu na prsa i puše na nos kao zmaj: bijes mu suklja iz nozdruva. — Tu sam, bogamu, jecao i cmizdrio k'o plačna manda, uzrujav'o se i sramotio, šest-pet, a sve za strinino zdravlje! Uh!

— A da i nisam izmislio to što sam ti pričao, ti bi me svejedno »k'o psa« kad bih te pustio. Ako ne odmah, ono već jednom... kad bi prestao žaliti džepara. Takav si ti. Ubio bi me zbog ovoga tu što nije izmišljeno.

Cmizdriš nad izmišljotinama, a zbog onoga što se dešava ubijaš. Izmišljena čovjeka, lopova, oplakuješ mađa si žandar, a živa čovjeka koji ti je izmislio lopova i Đinu i priču što je izmamila dvije ljudske suze iz krokodila ti bi toga čovjeka »k'o psa!«

I još hoćeš da te pustim!

A zašto mene ne žališ? Zar ja nisam nesretan? Zar me nije nesreća što ti postojiš gurnula u ovu krajnju, najveću nesreću, te moram tu umrijeti s tobom zato što ti ne mogu vjerovati?

Plašio si mi maštu, razgonio i proždiraio rečenice još dok su se radale u glavi, trovao mi sve izvore misli... Mašta mi se šuljala podvita repa dok si se ti šepurio po svijetu, bježala od tebe, od onoga što ti doista jesi i što se dešava zbog tebe i sklanjala se po brijačnicama, po trafikama, motala se oko nogu smiješnim starcima, čudacima, prosjacima, prosjačica i krala komadiće života na rubu stvarnosti, ali ovo tu, ovo ovako... u posljednjem zagrljaju — nije mogla smisliti.

A sad se, gle, to i dogodilo, ali napisati više ne mogu! Moram te držati i umrijeti...²²

— Dopusti barem da izvučem noge iz vode. Hladno mi je.

— Ha, noge! Na noge misliš! A glava? Na glavu ne misliš?

— Ne misliš ni ti na svoju...

— Ne, jer ona nije više tu... Tu su samo ruke što te grle... Tebe (kako je ovo ludo i smiješno!) — posljednji dodir sa životom! A glava... glava moja, moja misao, sve ono

²² Tko steže smrt među rukama, toga već i ona drži za vrat. Sam čin Zagrljaja ipak ne može umrijeti. To je mašta zgrabila život, to najviša ljudska moć pjesničkog humora ne pušta od sebe hvalisavog krokodila, i tako se uspravljajući čovjek ruši u vječnost.

što mi još ostaje od života: ovaj krajnji napor da se otkinem od tebe, da se oslobodim, da živim... sve je to već kod njih, kod onih koji ostaju, u čije se sjećanje selim kao u vječnost...²³

— Seli se kamo hoćeš... A ti mene pusti!

— A, ne, ne! Zbog tebe se i selim! Da tebe nema, ja bih ostao i možda baš večeras na ovoj stijeni slušao noć i gledao titranje zvijezda u vodi...

— Majko moja, pa on je pošasavio! — zgrozi se žandar od nenadane pomisli i obli ga smrtni znoj. — Pusti me, luđače!

— Nikad više, nikad više... — dašćeš doista kao lud. — Držim te! Grlim komad odvratnog, prljavog života i ne puštam ga više... On mi je sada sve, jedini dodir... posljednji...

Žandar se pokunio, ne govori, već kao da nešto smišlja. A tebe spopala čudna, neodoljiva govorljivost, kao da bi se htio opravdati, objasniti...

— Komu? Što? Ne, ja se nemam što opravdavati... On nije žrtva. On nikako nije žrtva. Ne može biti!... On je krokodil što proždire sve oko sebe. Živi trista godina i sa svojih stotinu i trinaest zuba sve proždire...

— Čemu govoriti o poznatim stvarima? Ipak, kao da se opravdavaš...

— Ne! Objašnjavam. To sam morao objasniti, jer u ovoj smrti ja nisam ubojica. U ovoj smrti ja sam žrtva. Žrtva i... autor. Ne ubojica, autor smrti!

— Autor smrti?

— Da. Zar nisam mogao...? Naravno, mogao sam... odustati. Mogao sam se vratiti, poslušati što još govori šjor Bepo u brijačnici, pogledati što radi financ u trafici, mogao sam podmetnuti glavu pod blagoslov svetoga Nikole iz niše, pax tecum... baviti se ljudima-igračkama, ljudima-mravima što se plaše Crne Mrlje, što odgrizaju slova, što šetaju po rečenicama. Mogao sam...

Zar nisam vidio metak za sebe i Smrt u kažiprstu monstruma što je pritajio dah u rukavici? Vidio sam Crnu Mrlju kako je kanula na život i proždimala ga mrakom; kako je narasla iz kaplje crnine i proždimala život tminom krokodilske noći sa svojih trista ralja, a u svakim raljama stotinu i trinaest zuba... Sa trideset i tri tisuće zuba i još devet stotina zuba-koljača, zuba-noževa, kliješta za mučenje snova, čekića za razbijanje misli, iz kojih ispadaju, kao vijuge mozga iz

²³ Sjećanje je ljudsko ime vječnosti. Vrijeme mogućeg uvijek dolazi i nadmašuje stvarnost. Pjesničke ruke, koje grle život što ih mrzi, dodiruju već neki daleki čovjekov svijet, oslobođen životinjstva. U perspektivi, sadašnja poetska utopija intelektualne ljubavi života skrivena je buduća zbilja Zemlje, ako etika humora, moral poezije, ne ostanu samo stvar riječi, pisanja, književnosti, nego ostvare pobunu totalnog čovjeka. To je krajnji horizont Marinkovićeve Zagrljaja.

raskoljene lubanje, još tople i žive, drhtave rečenice, legla je Crna Mrlja na život i zarila u njega trideset i tri tisuće strahova i uperila u njega trideset i tri milijuna smrti.

Oblio me bijesni val neispisane tinte, nepretočene u svjetlost i sjaj riječi, u munje govora, i zapljusnuo mi oči, izbrišao vid spužvom mraka. Oslijepljen kao Samson zagrlio sam stupove svoje teme: strah i smrt. Ona je tu, u mojim utrnulim rukama, u autorskom bolu mojih zglobova... Duskora će se srušiti na mene... Namirem je tebi sumnjičavom, tebi prestrašenom od Crne Mrlje, tebi što se sklanjaš po brijačnicama i prisluškuješ šjor-Bepa, što se baviš mravima, grickaš riječi i šetaš po rečenicama... Ja je više ne mogu napisati, preda mnom je ocean mraka i beskrajna noć...²⁴

²⁴ Autor svoga podviga prema slobodi ujedno je i njegova žrtva. Svejedno, zagrljaj ostaje spomenik neupokorive spoznaje. Ljudska riječ i ljudske ruke sva su hrabrost, moć i drama našeg opstanka. Ovak svijet zbiva se između pjesničkog autora svoga života i patričke kreature vlastitih strasti u svakom čovjeku. Svladati samoga sebe znači doista spoznati ljudski smisao života. S takvim značenjem Zagrljaj, i čitava knjiga Ruke, nezaboravan su ispit savjesti svoga pisca pred raskršnicom čovjeka i nečovjeka, slika mašte i svijest stvarnosti, humorno nerazdruživi svijet poezije i historije.

RJEČNIK

abdikacija, odreknuće, napuštanje položaja, silaženje s vlasti
act gratuit [akt gratui], poklonjeni čin, postupak bez razloga
agonalno, u igri sa smrću
agonistika, umijeće okršaja, raspre, takmičenja uz smrtnu opasnost
albatros, bijela grabežljiva ptica južnih mora, okretna u zraku i na vodi, no bespomoćna na tlu
alibi, drugdje, na drugom mjestu, pravni dokaz neudžnosti
ameriken šu [american shoes], američke cipele — u tekstu pučki, pauerški pojam vrijedne, raskošne robe
amplituda, razmah, opseg najveće udaljenosti zanjihanog tijela od položaja ravnoteže
anagram, premetaljka, obrnuto pisanje
analitika, raščlanjivanje stvari, spoznaja stvarnih uzroka
animalno, životinjsko, osjetilno, nagonsko
antagonističko, nepomirljivo oprečno, vazda suparničko
antidogmatika, rasudno protivljenje vjerovanjima bez dokaza
antikno, drevno, starovjekovno, što se odnosi na helensko-rimske temelje evropske kulture i civilizacije
antimitologija, stajalište kritičkog uma koji zahtijeva razložno znanje o životu, a ne proizvoljne priče pjesničke uobrazilje
apatija, stanje neosjetljivosti, bezvoljnost, ravnodušnost
apokalipsa, otkrivenje, objava, zloslutno predviđanje
apotekar, ljekarnik, vidar, u molijerovskoj komediji smiješno lice šarlatana, neznalice, nadriliječnika
apsurd, nezgrapnost, besmislica, nevjerovatnost sa stajališta logike tzv. zdravog razuma
aptist, lice osposobljeno za vršenje crkvenih dužnosti
arbitier, posrednik, mjerodavna osoba, mirovni sudac
arena, poprište, pozornica okružena publikom na kojoj se u znaku neprolazne uzrečice »kruha i igara«

izvode spektakularne borbe i predstave
arhajsko, prastaro, pradrevno, u početku pamćenja
artizam, umijeće posvećeno cilju tehnološkog savršenstva, umjetnost virtuozne forme kojoj je naličje izvještačenost
aspekt, izgled stvari, način pojave ili gledanja
augmentativ, uvećano i grublje značenje riječi, npr. knjižurina
aureola, svjetlokrug oko glave svetica, znak posvećenja i slave
autentično, izvorno, vjerodostojno, istinsko
autokomentar, tumačenje samoga sebe, svojih djela i misli
avanti, naprijed

bagatela, jeftina stvar, malenkost, sitnica
bagdadska kubeta, krovovi u obliku polukugle, kupole koje daju poslovično fantastičan izgled starom iračkom gradu Bagdadu
baldašin, skupocjen pokrov nad oltarom, prijestoljem ili nosiljkom
balonjeri, loptaši, igrači balote, neke pučke vrste golfa
baraža, zapreka, brana
barbarokracija, vladavina divljaštva, življenje s onu stranu svakog traga duhovne kulture
bastoni, toljage, palice, batine
bengalsko svjetlo, vatromet raznih boja dobiven izgaranjem posebnih kemijskih smjesa
blasfemičan, pogrdan, bogohulan
blokada, opsada, opkoljavanje
bohemi, doslovno »cigani«, pogrdan filistarski naziv za ljude koji bez materijalne koristi žive za umjetničke, intelektualne, uopće duhovne vrijednosti
bonjorno, dobar dan
bonvijajo, sretan put
bracera, brački brodić, obalni jedrenjak